

7. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ ΑΜΦΙΠΟΛΕΩΣ

(Πίν. 57 - 70)

Κατά τὸ θέρος τοῦ 1969 συνεχίσθη ἡ ἀνασκαφὴ τῶν βασιλικῶν Α καὶ Β τῆς παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος ἀρχαίας Ἀμφιπόλεως.

Β α σ ι λ ι κ ῆ Α. Τῆς βασιλικῆς ταύτης ὀλόκληρον τὸ νότιον κλιῖτος εἶχεν ἐξακριβωθῆ, ὅτι ἐκαλύπτετο ὑπὸ ὠραίων πολυχρῶμων ψηφιδωτῶν παραστάσεων. Ἐκ τοῦ ὅλου ὅμως κλιῖτους εἶχε προτέρυσιν ἀνασκαφῆ μόνον τὸ δυτικὸν ἄκρον, εἰς μῆκος 9.61 μ. ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ τοίχου, καὶ τὸ ἀνατολικόν, εἰς μῆκος 8.08 μ. ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ. Τὸ ὑπόλοιπον μέσον τμήμα του ἔμενεν ἄσκαφον, ἐπειδὴ ἐκαλύπτετο ὑπὸ τεσσάρων μεγάλων κορμῶν κίωνων καὶ πολλῶν ἄλλων μικροτέρων κίωνων (πίν. 57).

Πρὸς ἀποκάλυψιν καὶ τοῦ μέσου τούτου τμήματος ἀπεμακρύνθησαν ἐφέτος κατ' ἀρχὰς οἱ εἰρημένοι 4 κίονες, κάτωθεν δ' αὐτῶν ἀνευρέθη τετράγωνον, διαστάσεων 2.26×2.26 μ., ὅπερ ἔφερον ἐγγεγραμμένον κύκλον περιβαλλόμενον ἀπὸ λευκὴν ταινίαν καὶ σχοινίον πλάτους 0.13 μ. (πίν. 58).

Ἐντὸς τοῦ κύκλου εἰκονίζεται κἀνθαρος καὶ περὶ αὐτὸν ὀλόκληρος κόσμος ζῶων καὶ πτηνῶν (πίν. 58). Ἐκ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ κανθάρου ἀναδύεται κατακόρυφον στέλεχος καταλήγον ἄνω εἰς στροβίλιον, ἐκ τῶν ὀπῶν τοῦ ὁποίου ἐκπηδᾷ ὕδωρ πληροῦν τὸν κἀνθαρον, τὸ ὕδωρ δὲ τοῦτο πίνουσι δύο ἀντιμέτωποι ἔλαφοι¹. Ὑπεράνω τῆς ράχεως τῶν ἐλάφων εἰκονίζονται δύο ὑδρόβια πτηνὰ

1. Ἡ ἀνωτέρω παράστασις τῶν ἐλάφων ἀποδίδει προφανῶς τὸ κείμενον τοῦ Ψαλμοῦ 41,2, ὅπερ ἔχει ὡς ἐξῆς: Ὅν τρόπον ἐπιποθεὶ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεὶ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός. Ὁ κἀνθαρος περιέχει τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς (πρβ. Ιω. 4. 14). Ἡ ἔλαφος πίνουσα ἐκ τοῦ ἀγγείου τοῦ περιέχοντος τὴν Πηγὴν τῆς Ζωῆς ἀναπαριστᾷ τὴν ψυχὴν τὴν διψῶσαν τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἐλαφοὶ εἰκονίζονται συχνάκις εἰς ψηφιδωτὰ δάπεδα Ἀνατολῆς (π.χ. Μιλήτου, O. WULFF, *Altchristl. u. byz. Kunst I*, 1918, εἰκ. 294) καὶ Δύσεως (DAUL ἐν λ. *cerf.*). Συναντᾶται ἐπίσης καὶ ἐπὶ ἀναγλύφων, ὡς π.χ. τοῦ Μουσείου Κων/πόλεως (MENDEL, *Catalogue des sculptures II*, Con/ple 1914, σ. 481, 491) καὶ τοῦ Μουσείου Βερολίνου, ἐκ Βενετίας (O. WULFF, *Altchr. u. mittelalt. Bildwerke in Kaiser-Friedrich Museum I*, Berlin 1909, ἀρ. 33).

Παρόμοιαι ψηφιδωτὰ παραστάσεις εὐρέθησαν ἐσχάτως καὶ εἰς οἰκίαν τῆς Ἐρμόνης (Ε. ΣΤΙΚΑΣ, ΠΑΕ 1955, σ. 239, πίν. 90β), ἔνθα εἰκονίζεται ἐν τῷ μέσῳ μέγας ἀμφορεύς, ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ ὁποίου ἐκφύονται ἐλικοειδεῖς βλαστοὶ μετὰ κισσοφύλλων, ἐκατέρωθεν δ' αὐτοῦ μία ἔλαφος καὶ μία δορκάς, σπεύδουσαι πρὸς τὸν ἀμφορέα μὲ ἀνασηκωμένον τὸν

ραμφίζοντα κλάδον, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἄνωθεν καὶ μεταξύ τῶν κεράτων τῶν ἐλάφων παρίσταται λαγῶς, ὅστις τρώγει καρπὸν. Κάτωθεν παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ κανθάρου ὑπάρχουν δύο μακρολαιοματῆρες (χῆνες ἢ κύκνοι), τὰ ὅποια ραμφίζουν κλάδους. Τέλος τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ περιγεγραμμένου εἰς τὸν κύκλον τετραγώνου πληροῦνται ἀπὸ πλέγματα κύκλων, εἰς τὸ μέσον τῶν ὁποίων εἰκονίζονται πτηνὰ ραμφίζοντα κλάδον. Τὸ σύνολον ὄλων τῶν ἀνωτέρω καὶ ἡ διάταξις τούτων ἐντὸς τοῦ κύκλου παρουσιάζει ὠραίαν σύνθεσιν (πίν. 58). Ἐν συνεχείᾳ ἐξῶθεν τοῦ ἀνωτέρω κύκλου καὶ ἐπὶ μήκους 7.65 μ. πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ κλίτους τούτου ἀπεκαλύφθησαν ὠραῖα πολυχρωμα ψηφιδωτά. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἦλθεν εἰς φῶς ἡ περιβάλλουσα τὸ κλίτος ταινία (πλαίσιον), ἣτις ἀποτελεῖται ἐκ πλατέος ἄλυσσειδοῦς πλοχμοῦ ἐσωτερικῶς, ἐξωτερικῶς τοῦ ὁποίου τρέχει ἀνά εἰς στενότερος σπειρομαίανδρος (πίν. 59α). Τὰ πλαίσια ταῦτα περιβάλλον ἀνά δύο τετράγωνοι πίνακες, διαστάσεων 0.45 × 0.45 μ., πλαισιούμενοι ὑπὸ σπειρομαίανδρων, συριακῶν τροχῶν καὶ γεωμετρικῶν πλεγμάτων μετὰ σχοινίων. Ἐντὸς τῶν τετραγώνων πινάκων εἰκονίζονται κατὰ σειρὰν εἰς μὲν τὰ δύο πρῶτα ἀνά εἰς ἰχθύς, εἰς δὲ τὰ δύο δευτέρω ἀριστερὰ μὲν ὀκτάπους δεξιὰ δὲ ὑδρόβιον πτηνόν, τὸ ὅποιον ραμφίζει ἰχθύν. Εἰς τὰ ἐπόμενα παρίσταται ἀριστερὰ μὲν πτηνὸν ραμφίζον κλάδον δεξιὰ δὲ ὀκτάπους καὶ ἐν συνεχείᾳ πτηνὰ, τὰ ὅποια τρώγουν ἰχθῦς (πίν. 59β).

Ἐκ παραλλήλου ἐσκάφη καὶ ὁ νάρθηξ τῆς αὐτῆς βασιλικῆς, τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ παρελθὸν εἶχεν ἀνασκαφῆ μόνον μικρὸν τμήμα. Ὁ νάρθηξ ἔχει πλάτος 3.65 μ. καὶ μήκος 20.50 μ. (παρένθετος πίν. Α καὶ πίν. 60α). Εἰς τὸν νότιον τοῖχόν του φέρει θύραν, ἀνοίγματος 1.60 μ., εἰς δὲ τὸν βόρειον ἄλλην, ἀνοίγματος 1.75 μ. Εἰς ταύτην σῶζεται κατὰ χώραν καὶ τὸ κατώφλιον μὲ τὰς χαρακτηριστικὰς ἐγκοπὰς τῶν στροφῶν (πίν. 60β). Τὸ δάπεδον τοῦ νάρθηκος ἦτο ἐστρωμένον μὲ μαρμαρίνας πλάκας, διαστ. περίπου 0.70 × 1.50 μ., αἱ ὅποια ἔχουν ἀφαιρεθῆ, σῶζονται ὅμως διάφορα τεμάχια αὐτῶν, ἐκ δὲ τῶν ἀποτυπωμάτων τῶν πλακῶν ἐξάγονται ὅλαι αἱ διαστάσεις των (παρένθ. πίν. Α καὶ πίν. 60α). Ἐν ἐπαφῇ μὲ τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ νάρθηκος καὶ ἐφ' ὅλου τοῦ μήκους αὐτοῦ ἔχει κτισθῆ μεταγενεστέρως τοῖχος πάχους 1.50 μ. (πίν. 61α), ὅστις προεκτείνεται πρὸς Βορρᾶν μὲν ἐπὶ μήκους 85 μ., πρὸς Νότον δὲ ἐπὶ 63 μ. Ὁ τοῖχος αὐτὸς πρὸς Νότον μὲν, μετὰ τὰ 63 μ., στρέφεται πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἐπεκτείνεται ἐπὶ μήκους 302 μ., πρὸς Βορρᾶν δέ, μετὰ τὰ 85 μ., στρέφεται πρὸς Ἀνατολὰς

ἕτερον τῶν προσθίων ποδῶν, ἐσχάτως δ' ἐπίσης καὶ εἰς δάπεδον βαπτιστηρίου τῆς Ἀχρίδος (TANIA VELMANS, Quelques versions rares du thème de la *Fontaine de Vie* dans l'art paléochrétien, Cahiers Archéologiques 19, 1969, σ. 32 εἰκ. 4 καὶ 5). Διὰ τὸν συμβολισμόν τῆς ἐλάφου βλ. F. HERMANIN ἐν Atti del II Congresso internaz. di Arch. Cristiana 1902, σ. 333 κ.ε.

ἐπὶ μήκους 175 μ., κατόπιν κάμπτεται πρὸς Βορρᾶν ἐπὶ μήκους 55 μ. καὶ ἔπειτα στρέφεται πρὸς Ἀνατολὰς καὶ προχωρεῖ ἐπὶ 111 μ. Ἐκεῖ κάμπτεται πρὸς Νότον ἐπὶ μήκους 185 μ. καὶ ἐνοῦται μὲ τὸν ἄλλον τοῖχον. Οὕτω δημιουργεῖται ὀρθογώνιον περίπου ὀχυρωματικὸν τεῖχος, ὅπερ περιβάλλει ὀλόκληρον τὴν ἀκρόπολιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀπεκαλύφθησαν μέχρι τοῦδε τέσσαρες βασιλικαὶ μὲ τὸ ἐπίσκοπικὸν μέγαρον περίπου εἰς τὸ μέσον των.

Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν ὀλοκλήρου τοῦ δυτικῆς τοῖχου τοῦ νάρθηκος διεπιστώθη, ὅτι οὗτος εἶχε πάχος 1 μ. καὶ σῶζεται εἰς ὕψος 2.10 μ. ἔφερε δὲ δύο θύρας ἀνοίγματος 2.60 μ. Ἐπίσης ἐξεγκριβώθη, ὅτι ὁ βόρειος καὶ ὁ νότιος τοῖχος τοῦ νάρθηκος προεξετείνοντο πρὸς Δυσμάς. Προκύπτει οὕτω ὅτι ἡ βασιλικὴ ἔφερε καὶ ἐξωνάρθηκα, τοῦ ὁποίου ἀπεκαλύφθη ὁ νότιος τοῖχος μέχρι μήκους 6 μ. Τὸ πλάτος ὅμως τοῦ ἐξωνάρθηκος φαίνεται ὅτι ἦτο 4 μ., τὸ δὲ δάπεδόν του ἐκαλύπτετο ὑπὸ ψηφιδωτῶν, διότι ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὸ μέσον του περίπου πέντε ἀλλεπάλληλοι τετράγωνοι πίνακες, εἰς τοὺς ὁποίους εἰκονίζονται ἐναλλάξ πτηνά, ἰχθύες καὶ κάνιστρα μὲ καρπούς (πίν. 61β).

Πρὸς Νότον τοῦ ἐξωνάρθηκος καὶ παρὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ νάρθηκος ἀπεκαλύφθη διαμέρισμα, τοῦ ὁποίου ἀνεσκάφη τμημα διαστ. 3.50 × 3.50. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικῆς τοῖχου καὶ εἰς ἀπόστασιν 1.72 μ. ἀπὸ τῆς ΒΑ. γωνίας ὑπάρχει θύρα ἀνοίγματος 1.60 μ., τῆς ὁποίας ὑφίσταται κατὰ χώραν τὸ κατώφλιον (παρένθ. πίν. Α). Τὸ δάπεδον τοῦ χώρου τούτου καλύπτεται ἀπὸ ἀξιολόγα ψηφιδωτὰ μὲ ἐνδιαφερούσας παραστάσεις (πίν. 62). Περιβάλλεται ἀπὸ πλαίσιον πλάτους 0.55 μ. ἔχον ταινίας κισσοῦ καὶ σπειρομαϊάνδρου. Ἐν συνεχείᾳ σχηματίζονται τετράγωνοι πίνακες, διαστάσεων 0.60 × 0.60, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἰκονίζονται κατὰ σειρὰν ἐπὶ μὲν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὀκτάπους, δύο ἰχθύες χιαστί (πίν. 63α), εἰς κύων (πίν. 63β), ὅστις τρέχει κυνηγῶν προφανῶς τὸν εἰς τὸν ἐπόμενον πίνακα εἰκονιζόμενον λαγῶν, ὅστις καὶ αὐτὸς τρέχει στρέφων νὰ ἴδῃ τὸν κύνα (πίν. 64α). Ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὸν γωνιαῖον πίνακα εἰκονίζεται ἀγριόχοιρος (πίν. 64β), κατόπιν, ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς, ἀετὸς μὲ ἀνοικτὰς πτέρυγας (εἰκ. 65α), ὅστις κρατεῖ διὰ τῶν ὀνύχων του πτηνόν, ἔπειτα δορκὰς (ζαρκαδί) (πίν. 65β), δύο μέλισσαι¹ (πίν. 66α) καὶ μικρὸς μὸσχος.

Τέλος εἰς τὸ κέντρον καὶ ἐντὸς ὀρθογωνίου διαχώρου, διαστάσεων 1.16 × 2.55 μ., εἰκονίζονται ἀντιμέτωποι δύο μὸσχοι, οἵτινες ἐπιχειροῦν νὰ πῶσιν ἀπὸ σταυρόμορφον κρήνην, ἐκ τοῦ κέντρου τῆς ὁποίας ἐξέρχεται κατακόρυφον στέλεχος, ὅπερ ἀπολήγει εἰς στροβίλιον, ἐξ οὗ ἀναπηδᾷ ὕδωρ (πίν. 66β) ῥέον πέριξ τῆς κρήνης².

1. Περὶ τῆς συμβολικῆς σημασίας τῆς μελίσης βλ. τὸ ἄρθρον τῶν P. A. FÉVRIER καὶ C. POINSSOT ἐν Cahiers Archéologiques 10, 1959, σ. 155.

2. Σταυρόσχημον κρήνην μετὰ στροβίλιον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πίνουσι δύο ἀντιμέτωπα

Πρὸς Δυσμὰς τοῦ ἀνωτέρω ὀρθογωνίου διαχώρου ἀπεκαλύφθη καὶ ἕτερος ὀρθογώνιος χώρος με πλουσίαν βλάστησιν. Ἐπὶ τοῦ ΒΑ. ἄκρου ἤλθον εἰς φῶς αἱ δύο μορφαί, ἐξ ὧν ἡ μία κρατεῖ καμάκιον. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι πρόκειται περὶ ἀλιέων, ἀλλ' ἡ παράστασις αὕτη θὰ καθαρισθῇ ἐντελῶς κατὰ τὰς προσεχεῖς ἀνασκαφάς.

Ἐξ ἄλλου λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ πρὸς Νότον τοῦ ἐξωνάρθηκος τῆς βασιλικῆς Α ἀποκαλυφθὲν διαμέρισμα εὐρέθη τὰς τελευταίας ὥρας πρὶν τερματισθῆ ἡ ἀνασκαφή, δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἀνασκαφῆ ὁλόκληρον.

Προσθέτομεν τέλος ὅτι εἰς τὴν βασιλικὴν Α ἤλθον κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ νάρθηκος εἰς φῶς τρία ἰωνικὰ κιονόκρανα (πίν. 67α), τὰ ὁποῖα ἀνήκουν, μαζὶ με ἕτερα 12, τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν πέρυσιν εἰς τὰς κιονοστοιχίας τοῦ ἄνω ὀρόφου τῆς βασιλικῆς. Ἐπίσης παρὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ Β. κλίτους τῆς βασιλικῆς ἀπεκαλύφθη κιονόκρανον, ὅπερ ἀνήκεν εἰς διαχωριστικὸν κιονίσκον παραθύρου, ὡς καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ ἄμβωνος με δύο κατάκοσμα θωράκια, τὰ ὁποῖα συναντῶνται καθέτως καὶ ἀποτελοῦν ἓν σῶμα μετὰ τῆς κυματιοφόρου βάσεως (πίν. 68α). Ἀνευρέθη ἐπίσης καὶ ἕτερον κορινθιακὸν κιονόκρανον (πίν. 67β).

Β α σ ι λ ι κ ῆ Γ. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν τῆς βασιλικῆς Α συνεχίσθη καὶ ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ κατὰ προέκτασιν τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς Γ νοτίου ὀρθογωνίου χώρου (παρένθ. πίν. Β'), ὅστις ἔχει πλ. 4.12 μ. καὶ εἶχεν ἀνασκαφῆ μόνον μέχρι μήκους 5 μ. Τὸ δάπεδόν του εἶναι ἐστρωμένον, δίκην τάπητος, με ἀξιόλογα ψηφιδωτά, τῶν ὁποίων εἶχον ἀποκαλυφθῆ πέντε σειραὶ με τρεῖς τετραγώνους πίνακας ἐκάστη (πίν. 68β). Ἐν συνεχείᾳ τούτων ἀπεκαλύφθησαν ἐφέτος δύο ἀκόμη σειραὶ με τρεῖς τετραγώνους πίνακας, εἰς τοὺς ὁποίους εἰκονίζονται εἰς μὲν τοὺς πρῶτους ὑδρόβια πτηνὰ, εἰς δὲ τοὺς δευτέρους διακοσμητικὰ συμπλέγματα ροδάκων καὶ ἀνθέων.

Περαιτέρω ἀπεκαλύφθη μέγα ἀγγεῖον (κάνθαρος), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξέρχονται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κληματίδες ἀμπέλου με σταφυλὰς (πίν. 69α).

Ἐν συνεχείᾳ ἤλθον εἰς φῶς 35 νέαι σειραὶ με 10 τετραγώνους πίνακας ἐκάστη, οἱ ὁποῖοι φέρουν ἐναλλάξ ὑδρόβια πτηνὰ καὶ ἰχθῦς (παρένθ. πίν. Β'). Ἐνίοτε παρεμβάλλονται σηπία καὶ κάνιστρα με καρπούς, εἰς ἀπόστασιν δὲ 17.70 μ., ἔνθα κάμπτεται ὁ χώρος πρὸς Ἀνατολάς, εἰκονίζεται ὠραῖον σύμπλεγμα παγωνίων (πίν. 69β καὶ 70α).

Τέλος εἰς ἀπόστασιν 11.36 μ. ἀπὸ τοῦ Ν. τείχους τῆς βασιλικῆς Γ ἀνευρέθη γεγραμμένη ψηφιδωτὴ ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἐπιγραφή (πίν. 70β), μήκους 4.09 μ., ἣτις λέγει:

πρόβατα ἀντὶ μόσχων, ἔχομεν εἰς τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ βαπτιστηρίου τῆς Ἀχρίδος. Βλ. T. VELMANS, Cah.Arch. ξ.ά. σ. 32, εἰκ. 6. Περὶ μόσχων βλ. αὐτῶι σ. 41 (ΕΞΟΔΟΣ 27, 2).

† ὙΠΕΡ ΕΥΧΗΣ ΟΥ ΟΙΔΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ
ΚΑΛΙΕΡΓΗΣΑΝ †
ΙΝΔ. ΕΒΔΟΜΗ

Δηλ. ὑπὲρ εὐχῆς ἐκείνων, οἵτινες ἐψηφοθέτησαν τὸ δάπεδον καὶ τῶν ὁποίων ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰ ὀνόματα.

Ἀναφέρομεν ἐν τέλει ὅτι κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν βασιλικῶν ἀνευρέθησαν πολλὰ νομίσματα, τὰ ὁποῖα μετὰ τὸν καθαρισμόν διεπιστάθησαν ὑπὸ τῆς Διευθυντρίας τῆς νομισματικῆς συλλογῆς Κας Καραμεσίνη - Οἰκονομίδου ὅτι εἶναι:

Ἐν Ἀμφιπόλεως (187 - 31 π.Χ.)

Ἐν Θεσσαλονίκης (187 - 31 π.Χ.)

Ἐν Πέλλης (187 - 31 π.Χ.)

Ἐν Τραγίλου (περὶ τὰ 450 - 400 π.Χ.)

Ἐν Φιλίππων ἐποχῆς Αὐγούστου

Ἐν Φιλίππων αὐτοκρατορικῶν χρόνων

Μία φόλλις Οὐάλεντος

Ἐν πεντανούμμιον Ἀναστασίου Α' κοπῆς (498 - 518 μ.Χ.) καὶ ἐν τεσσαρακοντανούμμιον Θεοφίλου.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΣΤΙΚΑΣ

Τὸ νότιον κλίτος τῆς βασιλικῆς Α μετὰ τοὺς κορμούς τῶν κίονων
εἰς τὸ μέσον τμήμα αὐτοῦ.

Νότιον κλίτος. Τά ἀποκαλυφθέντα ψηφιδωτά μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν κιόνων.

α. Τὸ νότιον κλίτος τῆς βασιλικῆς Α. Τὰ ἀποκαλυφθέντα ψηφιδωτὰ παρὰ τὸ μέσον τμήμα αὐτοῦ.

β. Νότιον κλίτος. Πτηνὰ τὰ ὅποια τρώγουν ἰχθῦς.

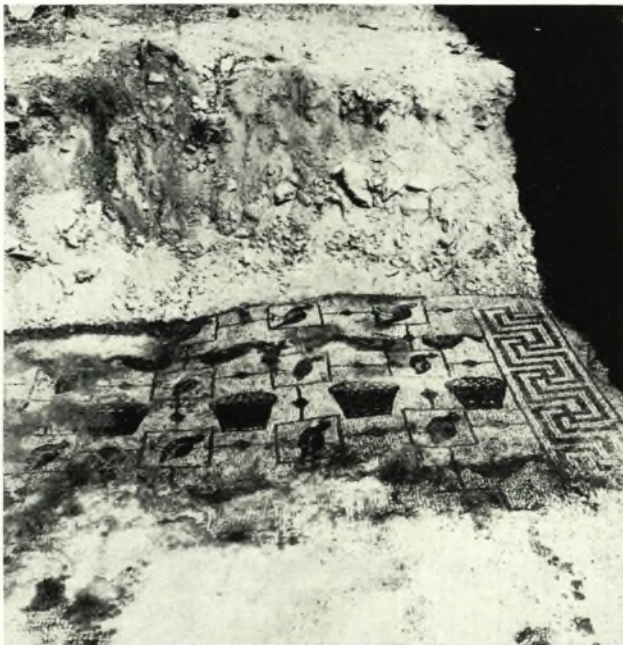
α. Ὁ νάρθηξ τῆς βασιλικῆς Α. Ἀριστερά ὁ μεταγενέστερος τοῖχος, ὅστις καλύπτει τμήμα τοῦ νάρθηκος.

β. Ἡ βόρειος θύρα τοῦ νάρθηκος μετὰ τὸ κατώφλιον κατὰ χώραν.

α. Ὁ δυτικός τοίχος τοῦ νάρθηκος. Δεξιά καὶ ἐν ἐπαφῇ ὁ μεταγενέστερος τοίχος πάχους 1.50 μ.

β. Τμήμα ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ ἐξωνάρθηκος τῆς βασιλικῆς Α.

α. Τὸ παρά τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ ἐξωνάρθηκος τῆς βασιλικῆς Α εὗρεθὲν διαμέρισμα μὲ τὰ ἀποκαλυφθέντα ψηφιδωτά.

β. Τὰ ἀποκαλυφθέντα ψηφιδωτά τοῦ παρά τὴν ΝΔ. γωνίαν τῆς βασιλικῆς Α διαμερίσματος.

α. Ὁ μετὰ δύο ἰγθύων τετράγωνος πίναξ

β. Ὁ μετὰ τοῦ τρέχοντος κινὸς πίναξ.

α. Ὁ πίναξ τοῦ διωκομένου λαγωῦ.

β. Ὁ εἰς τὸν γωνιαῖον πίνακα ἀγριόχοιρος.

α. Ὁ πίναξ με τὸν ἀετὸν, ὅστις κρατεῖ διὰ τῶν ὀνύχων τοῦ πτηνόν.

β. Ὁ μετὰ τῆς δορκάδος (ζαρκάδι) πίναξ.

α. Ὁ πίναξ τῶν δύο μελισσῶν.

β. Ὁ μετὰ τῶν δύο ἐκατέρωθεν τῆς σταυρομόρφου κρήνης ἱσταμένον μόσχων πίναξ καὶ κάτωθεν αὐτοῦ σειρά ἄλλων πινάκων.

α. Ίωνικά κιονόκρανα, ἀνήκοντα εἰς τὰς κιονοστοιχίας τοῦ ἄνω ὀρόφου τῆς βασιλικῆς Α.

α. Ὁ παρά τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ κλίτους εὑρεθεὶς ἄμβων. Ἀριστερὰ κιονόκρανον, ἀνήκον εἰς διαχωριστικὸν κιονίσκον παραθύρου.

β. Τὸ δάπεδον τοῦ κατὰ πρόεξτασιν πρὸς Νότον τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς Γ ἀποκαλυφθέντος χώρου.

α. Συνέχεια τῶν ἀποκαλυφθέντων ψηφιδωτῶν εἰς τὸ δαπέδον τοῦ πρὸς Νότον τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς Γ' εὐρεθέντος ὀρθογωνίου χώρου.

β. Συνέχεια τοῦ δαπέδου τοῦ πρὸς Νότον τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς Γ' ἀποκαλυφθέντος ὀρθογωνίου χώρου.

α. Τὸ ἀποκαλυφθὲν δάπεδον τοῦ ἐπιμήκους ὀρθογώνιου χώρου νοτίως τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς Γ.

β. Ἡ εὐρεθεῖσα ψηφιδωτὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ ὀρθογώνιου χώρου κατὰ προέκτασιν τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς Γ.